

HOVEDVERK:

«De som tapte krigen» bør være et hovedverk ved fredsrettingen, skriver VGs anmelder Yngvar Ustvedt om Kjell Fjørtofts bok. Her er Kjell Fjørtoft under presentasjonen av boken i går. FOTO: ARNE IVERSEN



GEDIGENT VERK OM KRIGEN

Litt av en koloss Kjell Fjørtoft leverer fra seg i disse dager — nær 500 sider i det siste bindet om krigen i Norge.

Så handler boka, da også om Fjørtofts hjertebarne: tapergruppene, de glente og de oversente. I etterkrigsnorge var det tre av dem, mener han: partisanene nordpå, frontkjemperne og befolkningen i Finnmark. Det er blitt et gedigent verk.

Med bred pensel og et hav av viten skildrer han tvangsevalueringen, den største tragedie i nyere norsk historie. Vel har mesteparten av dette stoffet vært kjent fra før, men Fjørtoft evner å gjøre noe nytt. Med brennende engasjement og stor skriveferhet går denne ildsjel for Nord-Norge til kamp for sitt folk — for å sette det et varig minne i krigshistorien. Og det lykkes: bare få steder er finnmarkingenes lidelser under krigen blitt fremstilt med slikt liv og slik ild som her.

Fremragende er også skildringen av frontkjempernes tragedier på Østfronten. I detalj følger man det som foregikk da tyskerne trakk seg tilbake, den ene nifse øyenvitneskildringen følger den andre. Sammen med frontkjemperne er leseren til stede i de store slagene ved Tsjerkassy i Ukraina, ved Narva, i Karelen og til slutt ved og inne i selveste Berlin.



7000 norske skal ha deltatt på Østfronten, og selv om det har vært skrevet en del om dem også før, var det på tide at de fikk sin mer faste plass i norsk krigshistorie. Fjørtoft har hatt samtaler med mange av dem, og bringer hauger av nytt stoff til torgs.

Særlig dreier det seg om hvorledes slagene artet seg, hva den enkelte opplevde ved fronten. Mindre om hva det var som drev disse nordmenn — ofte meget nasjonalt innstilte — til å kjempe side om side med Hitlers soldater. Var de nazister? Var de klar over at de begikk forræderi ved å slutte seg til Norges fiender? Hva mente de egentlig om tyskerne?

Det er et faktum at SS begikk de forferdeligste forbrytelser mot sivilbefolkningen i Russland under krigen. Var noen av de norske SS-soldatene med på dette? Hva mente de om de himmelropende tyske overgrepene? De må jo ha hørt om dem!

Men slike spørsmål forblir ubesvart, Fjørtoft unnlater å teste påliteligheten i det frontkjemperne forteller, ved ikke å stille dem. Dermed leser man frontkjempernes vitneutsagn med en følelse av utrygghet: Er de helt å stole på?

I meget liten utstrekning beskjefteger Fjørtoft seg også ved det frontkjemperne gjorde hjemme i Norge etter endt tjeneste ved fronten. Mange av dem gikk da inn i Statspolitiet o.l. Når de senere ble straffet hardt, skyldtes det ting de gjorde da, og ikke selve fronttjenesten.

Masse nytt

Men, som sagt: ikke så lite av et nybrottsarbeid. Masser av nytt og interessant stoff, skrevet av en mann som i høy grad behersker skrivekunsten.

YNGVAR USTVEDT

Kjell Fjørtoft:
De som tapte krigen
Gyldendal
Kr. 348